DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

24. juni 2010 *

I sag C-98/09,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Tribunale di Trani (Italien) ved afgørelse af 9. juni 2008, indgået til Domstolen den 6. marts 2009, i sagen:

Francesca Sorge

mod

Poste Italiane SpA,

har

* Processprog: italiensk.

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.-C. Bonichot, og dommerne C. Toader, K. Schiemann, P. Kūris (refererende dommer) og L. Bay Larsen,

generaladvokat: N. Jääskinen
justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 4. marts 2010,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Francesca Sorge ved avvocati V. Martire og V. De Michele

— Poste Italiane SpA ved avvocati R. Pessi, L. Fiorillo og A. Maresca

— den italienske regering ved G. Palmieri, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato P. Gentili

— den nederlandske regering ved C.M. Wissels og M. Noort, som befuldmægtigede

— Europa-Kommissionen ved M. van Beek og C. Cattabriga, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 22. april 2010,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af § 8, stk. 3, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der blev indgået den 18. marts 1999 (herefter »rammeaftalen«), og som er indeholdt i bilaget til Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP (EFT L 175, s. 43).

2 Anmodningen er blevet indgivet under en tvist mellem Francesca Sorge og hendes arbejdsgiver, Poste Italiane SpA (herefter »Poste Italiane«), vedrørende lovligheden af en klausul i hendes ansættelseskontrakt, hvorefter aftalen er indgået for en tidsbegrænset periode, og som hverken angiver navnet på den arbejdstager, som skal erstattes, eller begrundelsen for dennes fravær.

Retsforskrifter

EU-retlige forskrifter

3 Direktiv 1999/70 har hjemmel i artikel 139, stk. 2, EF, og formålet hermed er ifølge artikel 1 »at iværksætte […] rammeaftale[n]«.

4 Det udtales i betragtning 3 til direktivet, at

— »i punkt 7 i fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder er det blandt andet fastsat, at etableringen af det indre marked skal føre til en forbedring af arbejdstagernes leve- og arbejdsvilkår inden for Det Europæiske Fællesskab. Dette skal opnås ved indbyrdes tilnærmelse på et stadigt stigende niveau af disse vilkår, bl.a. med hensyn til andre former for arbejde end tidsubegrænset arbejde, såsom tidsbegrænset arbejde, deltidsarbejde, vikarbureauarbejde og sæsonarbejde«.

5 Det hedder i andet afsnit i præamblen til rammeaftalen:

»Parterne bag denne aftale erkender, at ansættelseskontrakter af tidsubegrænset varighed er — og fortsat vil være — den ansættelsesform, der sædvanligvis anvendes mellem arbejdsgivere og arbejdstagere. De erkender ligeledes, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter i visse tilfælde opfylder såvel arbejdsgivernes som arbejdstagernes behov.«

6 Ifølge tredje afsnit i præamblen angiver rammeaftalen de generelle principper og minimumskrav, der skal gælde for tidsbegrænset ansættelse, ved bl.a. at fastsætte en generel ramme, som skal sikre ligebehandling for personer med tidsbegrænset ansættelse ved, at de beskyttes mod forskelsbehandling, og som skal sikre, at tidsbegrænsede ansættelseskontrakter grundlæggende anvendes på en, for både arbejdsgivere og arbejdstagere, acceptabel måde.

7 Følgende fastsættes i nr. 7 i de generelle betragtninger til rammeaftalen:

»En anvendelse af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, begrundet i objektive forhold, er en måde, hvorpå man kan forhindre misbrug.«

8 Rammeaftalens § 2 bestemmer:

»1. Denne aftale finder anvendelse på alle med tidsbegrænset ansættelse, som har en ansættelseskontrakt eller indgår i et ansættelsesforhold, som defineret ved lov, kollektiv aftale eller gældende praksis i den enkelte medlemsstat.

2. Medlemsstaterne — efter høring af arbejdsmarkedets parter — og/eller arbejdsmarkedets parter kan beslutte, at denne aftale ikke finder anvendelse i forbindelse med:

a) erhvervsmæssig grunduddannelse og lærlingeuddannelse

b) ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold, der er indgået i forbindelse med særlige offentlige eller offentligt støttede programmer med henblik på uddannelse, integration og omskoling.«

9 Rammeaftalens § 3 har følgende ordlyd:

»I denne aftale forstås ved:

1. »en person med tidsbegrænset ansættelse«: en person, som har en ansættelseskontrakt, der er indgået direkte mellem den pågældende og en arbejdsgiver, eller som indgår i et ansættelsesforhold, etableret direkte mellem den pågældende og en arbejdsgiver, når tidspunktet for ansættelseskontraktens eller ansættelsesforholdets udløb er fastlagt ud fra objektive kriterier, såsom en bestemt dato, fuldførelsen af en bestemt opgave eller indtrædelsen af en bestemt begivenhed.

2. «»en sammenlignelig fastansat«: en fastansat i samme virksomhed, der har en tidsubegrænset ansættelseskontrakt eller indgår i et tidsubegrænset ansættelsesforhold, og som udfører samme eller tilsvarende arbejde/beskæftigelse, idet der tages hensyn til kvalifikationer/færdigheder.Hvor der ikke findes nogen sammenlignelig fastansat i samme virksomhed, skal sammenligningen ske ved henvisning til den kollektive aftale, der gælder på området, eller — hvis en sådan ikke foreligger — til national lovgivning, kollektive aftaler eller praksis.«

10 I rammeaftalens § 5 er følgende fastsat:

»1. For at forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller ansættelsesforhold fastsættes, medmindre der allerede findes tilsvarende retsregler, bestemmelser af medlemsstaterne — efter høring af arbejdsmarkedets parter i henhold til national lovgivning, kollektive aftaler eller praksis — og/eller af arbejdsmarkedets parter, hvorved der tages hensyn til behovene inden for bestemte sektorer og/eller blandt bestemte kategorier af arbejdstagere, og som regulerer et eller flere af følgende forhold:

a) objektive omstændigheder, der kan begrunde en fornyelse af sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold

b) den maksimale samlede varighed af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter eller arbejdsforhold

c) antallet af gange, sådanne kontrakter eller ansættelsesforhold kan fornyes.

2. Medlemsstaterne — efter høring af arbejdsmarkedets parter — og/eller arbejdsmarkedets parter fastsætter, hvor det er hensigtsmæssigt, under hvilke betingelser tidsbegrænsede ansættelseskontrakter og ansættelsesforhold er at anse som:

a) »flere på hinanden følgende«

b) tidsubegrænsede kontrakter eller ansættelsesforhold.«

11 Rammeaftalens § 8 bestemmer:

»1. Medlemsstaterne og/eller arbejdsmarkedets parter kan opretholde eller indføre bestemmelser, der er gunstigere for arbejdstagerne end dem, der er fastsat i denne aftale.

[…]

3. Gennemførelsen af bestemmelserne i denne aftale udgør ikke en gyldig begrundelse for at sænke det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagerne på det område, der omfattes af denne aftale.

[…]

5. Forebyggelse og behandling af tvister og klager som følge af anvendelsen af denne aftale sker i overensstemmelse med national lovgivning, kollektive aftaler eller gældende praksis.

[…]«

Nationale bestemmelser

Den ophævede lovgivning

12 Artikel 1 i lov nr. 230 af 18. april 1962 om tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (legge n.º 230, disciplina del contratto di lavoro a tempo determinato) (GURI nr. 125 af 17. 5.1962, herefter »lov nr. 230/1962«) bestemte:

»En ansættelseskontrakt anses for tidsubegrænset, medmindre andet følger af de undtagelser, der er anført herunder:

En dato for kontraktens udløb kan angives i denne:

[…]

b) såfremt ansættelsen sker med henblik på at erstatte fraværende arbejdstagere, for hvilke der består en ret til at opretholde ansættelsen, forudsat at der i ansættelseskontrakten angives navnet på den erstattede arbejdstager samt begrundelsen for erstatningen

[…]

En dato for kontraktens udløb skal fremgå skriftligt for at være gyldig.

Arbejdsgiveren har pligt til at udlevere kopi af dokumentet til arbejdstageren.

[…]«

Bestemmelser, som finder anvendelse i hovedsagen

13 Artikel 11 i lovdekret nr. 368 af 6. september 2001 om gennemførelse af direktiv 1999/70/EF om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP (decreto legislativo n.º 368, attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all'accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dallUNICE, dal CEEP e dal CES) (GURI nr. 235 af 9. 10.2001, s. 4, herefter »lovdekret nr. 368/2001«) blev vedtaget i henhold til lov nr. 422 af 29. december 2000 om bestemmelser om opfyldelsen af de forpligtelser, der følger af Italiens medlemskab af Det Europæiske Fællesskab — EF-loven af 2000 (legge n.º 422, disposizioni per l'adempimento di obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia alle Comunità europee — legge comunitaria 2000) (almindeligt supplement til GURI nr. 16 af 20. 1.2001). Ovennævnte artikel 11 i lovdekret nr. 368/2001 ophævede lov nr. 230/1962 med virkning fra den 24. oktober 2001.

14 Lovdekretets artikel 1 bestemmer:

»1. En ansættelseskontrakt kan indeholde en dato for dens udløb af tekniske hensyn, produktions- eller organisationshensyn eller for at erstatte arbejdstagere.

2. En angivelse af datoen for kontraktens udløb har ingen virkning, hvis den ikke fremgår direkte eller indirekte af et skriftligt dokument, som nævner de i stk. 1 anførte grunde.

[…]«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

15 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at Francesca Sorge blev ansat ved Poste Italiane i henhold til en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, der blev indgået den 29. september 2004. Francesca Sorge blev ansat »som erstatning for andet personale som følge af det særlige behov for at ansætte personale som erstatning for de medarbejdere, der er fraværende ved posttjenesten i Polo Corrispondenza Puglia Basilicata i perioden fra den 1. oktober 2004 til den 15. januar 2005«.

16 Den 18. februar 2008 anlagde Francesca Sorge sag mod Poste Italiane med påstand om, at den klausul, der tidsbegrænsede kontrakten, kendes ulovlig, henset til at navnet på den erstattede arbejdstager og begrundelsen for, at denne arbejdstager var fraværende, ikke var udtrykkeligt angivet heri.

17 Poste Italiane bestred, at der forelå en pligt til at angive ovenstående oplysninger, og gjorde gældende, at artikel 1, stk. 2, litra b), i lov nr. 230/1962 var blevet ophævet ved artikel 11, stk. 1, i lovdekret nr. 368/2001.

18 Den forelæggende ret har anført, at den i hovedsagen omhandlede kontrakt reguleres af lovdekret nr. 368/2001, som har til formål at gennemføre direktiv 1999/70. Dette lovdekret ophævede lov nr. 230/1962 med senere ændringer, herunder lovens artikel 1, stk. 2, litra b).

19 Ifølge Tribunale reguleres en erstatning af en arbejdstager dermed for fremtiden af artikel 1, stk. 1, i lovdekret nr. 368/2001, hvorefter »en arbejdskontrakt [kun] kan indgås for et bestemt tidsrum af hensyn til […], at arbejdstageren skal erstattes« uden at kræve, at navnet på den arbejdstager, der skal erstattes, eller grunden til, at han skal erstattes, fremgår af kontrakten. En sådan ændring indebærer en sænkning af beskyttelsen af arbejdstagerne.

20 Tribunale di Trani har derfor besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal § 8 i rammeaftalen, jf. direktiv 1999/70[…], fortolkes således, at den er til hinder for en national ordning (såsom de bestemmelser, der følger af artikel 1 og 11 i lovdekret 368/2001), som med henblik på gennemførelse af […] direktiv 1999/70[…] ophævede artikel 1, stk. 2, litra b), i lov 230/1962, i henhold til hvilken der var »hjemmel til indgåelse af tidsbegrænsede kontrakter, når ansættelsen skete med henblik på at erstatte fraværende arbejdstagere, for hvilke der består

en ret til at opretholde ansættelsen, forudsat at der i den tidsbegrænsede kontrakt angives navnet på den erstattede arbejdstager samt begrundelsen for erstatningen«, og udskiftede den med en bestemmelse, der ikke længere indeholder en sådan specifikationsforpligtelse?

2) I tilfælde af at det første spørgsmål besvares bekræftende, spørges: Er den nationale retsinstans da forpligtet til at undlade at anvende den nationale lovgivning, der er i strid med fællesskabsretten?«

Formaliteten vedrørende anmodningen om præjudiciel afgørelse

21 Poste Italiane har gjort gældende, at de forelagte spørgsmål ikke er relevante og derfor bør afvises.

22 Ifølge Poste Italiane er der taget stilling til det første spørgsmål i dom af 23. april 2009, Angelidaki m.fl. (forenede sager C-378/07 — C-380/07, Sml. I, s. 3071). Det fremgår af denne dom, at Domstolen overlader det til den nationale ret uafhængigt at efterprøve, om national ret er forenelig med de principper, som fremgår af rammeaftalens § 8, stk. 3.

23 Hvad angår det andet spørgsmål har Poste Italiane henvist til præmis 208-212 i dommen i sagen Angelidaki m.fl. og gjort gældende, at bestemmelserne i lovdekret nr. 368/2001 på ingen måde har betydet en negativ udvikling af de regler, der finder anvendelse på de omhandlede arbejdstagere. Domstolen ville ikke fastslå, at rammeaftalens § 8, stk. 3, kan have direkte virkning. Heraf følger, at den nationale ret ikke kan afholde sig fra at anvende nationale regler, selv om disse er uforenelige med

EU-retten. Den kan udelukkende anlægge en fortolkning heraf, der er i overensstemmelse med EU-retten.

24 Herved bør der henvises til Domstolens praksis, hvorefter det inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 234 EF er indført mellem Domstolen og de nationale retter, tilkommer den nationale ret, for hvilken tvisten er indbragt, som har et direkte kendskab til tvistens faktiske omstændigheder, som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, og som på grundlag af de konkrete omstændigheder i sagen skal vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig, for at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de forelagte spørgsmål derfor vedrører fortolkning af EU-retten, er Domstolen principielt forpligtet til at træffe afgørelse (jf. bl.a. dom af 22. 11.2005, sag C-144/04, Mangold, Sml. I, s. 9981, præmis 34 og 35, og af 4. 7.2006, sag C-212/04, Adeneler m.fl., Sml. I, s. 6057, præmis 41, samt kendelse af 12. 6.2008, sag C-364/07, Vassilakis m.fl., præmis 42 og den deri nævnte retspraksis).

25 Det må i den forbindelse fastslås, at spørgsmålene, om rammeaftalens § 8 er til hinder for en national lovgivning som lovdekret nr. 368/2001, og i så fald om, hvilke konsekvenser der eventuelt vil være forbundet med lovens uforenelighed, ikke savner forbindelse med hovedsagen og vedrører fortolkningen af EU-retten.

26 Som følge heraf bør anmodningen om præjudiciel afgørelse fremmes til realitetsbehandling.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

27 Med det første spørgsmål spørger den forelæggende ret, om rammeaftalens § 8, stk. 3, skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, såsom lovdekret nr. 368/2001, der ved gennemførelse af direktiv 1999/70 og rammeaftalen i national ret ophævede arbejdsgiverens pligt til i tidsbegrænsede kontrakter, når ansættelsen sker for at erstatte en fraværende arbejdstager, at angive navnet på disse arbejdstagere og grunden til, at de skal erstattes.

28 Ifølge den forelæggende ret indebærer lovdekret nr. 368/2001 »en sænkning« af det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagere, der er ansat i henhold til tidsbegrænsede kontrakter som omhandlet i rammeaftalens § 8, stk. 3, idet arbejdstageren ikke længere ved underskriften af kontrakten kan kræve at få visse oplysninger, som tidligere var obligatoriske. På baggrund af disse oplysninger var arbejdstageren i stand til på forhånd at vurdere, om der forelå en seriøs ansættelseskontrakt med en real begrundelse. Derudover opnåede han tilstrækkelige oplysninger og fik endelig mulighed for at vurdere, om der skulle tages retslige skridt.

29 Med henblik på at besvare det præjudicielle spørgsmål skal det for det første undersøges, om indgåelsen af en første tidsbegrænset kontrakt er omfattet af rammeaftalens anvendelsesområde, og dernæst om ændringen af den nationale lovgivning ved lovdekret nr. 368/2001, som skulle gennemføre direktiv 1999/70 og rammeaftalen, dels kan anses for at være forbundet med »gennemførelsen« af aftalen, dels kan vedrøre »det generelle niveau for beskyttelse« af arbejdstagerne som omhandlet i aftalens § 8, stk. 3 (jf. dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 130).

Om rammeaftalens anvendelsesområde

30 Ifølge ordlyden af rammeaftalens § 2 finder den anvendelse på alle med tidsbegrænset ansættelse, som har en ansættelseskontrakt eller indgår i et ansættelsesforhold som defineret ved lov, kollektiv aftale eller gældende praksis i den enkelte medlemsstat (jf. dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 114).

31 I henhold til rammeaftalens § 3 forstås der ved begrebet »en person med tidsbegrænset ansættelse« »en person, som har en ansættelseskontrakt, der er indgået direkte mellem den pågældende og en arbejdsgiver, eller som indgår i et ansættelsesforhold, etableret direkte mellem den pågældende og en arbejdsgiver, når tidspunktet for ansættelseskontraktens eller ansættelsesforholdets udløb er fastlagt ud fra objektive kriterier, såsom en bestemt dato, fuldførelsen af en bestemt opgave eller indtrædelsen af en bestemt begivenhed« (jf. dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 115).

32 Endelig fremgår det af rammeaftalens § 8, at medlemsstaternes eller arbejdsmarkedets parters gennemførelse af aftalen ikke kan udgøre en »gyldig begrundelse for at sænke det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagerne« på det område, der omfattes af aftalen.

33 I modsætning til det af den italienske regering i det væsentlige anførte følger det således klart af såvel det formål, der forfølges med direktiv 1999/70 og rammeaftalen, som ordlyden af de relevante bestemmelser heri, at det område, der er omfattet af denne aftale, ikke er begrænset til kun at omfatte arbejdstagere, som har indgået flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, men at denne aftale derimod finder anvendelse på alle arbejdstagere, der præsterer en arbejdsydelse mod vederlag inden for rammerne af et tidsbegrænset arbejdsforhold, der binder dem til deres arbejdsgiver, hvilket gælder uanset antallet af tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, som disse arbejdstagere har indgået (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 116 og den deri nævnte retspraksis).

34 Det fremgår desuden af Domstolens praksis, at, henset til disse mål, kan rammeaftalens § 8, stk. 3, for det første ikke fortolkes indskrænkende (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 113). Vurderingen af, om der foreligger en »sænkning« som omhandlet i rammeaftalens § 8, stk. 3, skal for det andet foretages på grundlag af alle forskrifter i en medlemsstats nationale ret om beskyttelse af arbejdstagerne på det område, der vedrører tidsbegrænsede ansættelseskontrakter (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 120).

35 Domstolen har heraf konkluderet, at § 8, stk. 3, skal fortolkes således, at den »sænkning«, der er omhandlet i denne bestemmelse, skal vurderes i forhold til det generelle beskyttelsesniveau, der var gældende i den berørte medlemsstat, for såvel arbejdstagere, der har indgået flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, som arbejdstagere, der har indgået deres første eller eneste tidsbegrænsede ansættelseskontrakt (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 121).

Om fortolkningen af rammeaftalens § 8, stk. 3

36 Det skal indledningsvis præciseres, at eftersom det udelukkende tilkommer de nationale retter at fortolke national ret, påhviler det disse retter at afgøre, i hvilket omfang ovennævnte ændringer af den dagældende nationale retstilstand som fastsat ved lov nr. 230/1962, der blev indført ved lovdekret nr. 368/2001, har medført en ringere beskyttelse af de arbejdstagere, som har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, idet de nationale retter i dette øjemed sammenligner den grad af beskyttelse, der tilsikres ved de respektive nationale bestemmelser.

37 Det tilkommer derimod i givet fald Domstolen i en præjudiciel sag at forsyne den forelæggende ret med oplysninger med henblik på at bistå denne i sin vurdering af spørgsmålet om, hvorvidt denne eventuelle reduktion i beskyttelsen af arbejdstagere, der har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, udgør en »sænkning« som omhandlet i rammeaftalens § 8, stk. 3. I dette øjemed skal det undersøges, i hvilket omfang de ændringer, der er hidført ved de nationale bestemmelser, der var bestemt til at skulle gennemføre direktiv 1999/70 og rammeaftalen, dels kan anses for at være forbundet med »gennemførelsen« af aftalen, dels vedrører »det generelle niveau for beskyttelse« af arbejdstagerne som omhandlet i aftalens § 8, stk. 3 (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 130).

38 Hvad for det første angår gennemførelsen af rammeaftalen skal det bemærkes, at selve formålet med lovdekret nr. 368/2001 var at gennemføre direktiv 1999/70, og at lovdekretet blev udstedt under opfyldelse af lov nr. 422 af 29. december 2000.

39 Det kan således ikke udelukkes, at de ændringer, der blev indført i tidligere national ret ved lovdekret nr. 368/2001, var knyttet til gennemførelsen af rammeaftalen, eftersom personer med tidsbegrænset ansættelse ifølge forelæggelsesafgørelsen fra tidspunktet for vedtagelsen af direktiv 1999/70 og rammeaftalen var omfattet af beskyttelsesforanstaltningerne i lov nr. 230/1962, selv om lovdekretets artikel 1 ikke henviser til en bestemt forskrift i rammeaftalen.

40 For at kunne foretage en sådan vurdering påhviler det den forelæggende ret at efterprøve, om bortfaldet af arbejdsgiverens pligt til i den tidsbegrænsede kontrakt, der er indgået for at erstatte fraværende arbejdstagere, at angive navnet på disse arbejdstagere og grunden til, at de skal erstattes, udgør en ændring af reglerne om tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, som enten er en følge af den nationale lovgivers ønske om at skabe en ny balance mellem arbejdsgiverne og arbejdstagerne på dette område, idet der i den forbindelse tages hensyn til de nye beskyttelsesforanstaltninger ifølge

rammeaftalen, eller som er afledt af et klart defineret og anderledes formål. Den nationale ret skal bl.a. efterprøve, om bortfaldet af kravet i lov nr. 230/1962 kan anses for en følge af ønsket om at kompensere for de foranstaltninger til beskyttelse af arbejdstagerne, der blev indført ved lovdekret nr. 368/2001 for at gennemføre rammeaftalen, således at kravene til arbejdsgiverne lempes.

41 Det kan dog allerede konstateres, at det ikke fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at den nationale lovgiver ved indførelsen af de i hovedsagen omhandlede ændringer har villet opnå et andet formål end at gennemføre rammeaftalen, hvilket den forelæggende ret imidlertid også skal efterprøve.

42 Hvad for det andet angår betingelsen om, at sænkningen skal angå »det generelle niveau for beskyttelse« af arbejdstagere i tidsbegrænset ansættelse, medfører denne, at kun en nedsættelse af et omfang, der generelt kan påvirke de nationale forskrifter vedrørende tidsbegrænsede kontrakter, kan henføres under rammeaftalens § 8, stk. 3 (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 140, og kendelse af 24. 4.2009, sag C-519/08, Koukou, præmis 119).

43 I den foreliggende sag må det fastslås, at det ikke er alle arbejdstagere med en tidsbegrænset ansættelsesaftale, der påvirkes af de ændringer, som blev indført i tidligere national ret med lovdekret nr. 368/2001, men blot dem, der har indgået en sådan kontrakt for at erstatte en anden arbejdstager, da muligheden for at indgå en sådan kontrakt er en af dem, som er omhandlet i lovdekretets artikel 1, stk. 1.

44 Forudsat at disse arbejdstagere ikke udgør en væsentlig del af arbejdstagere i tidsbegrænset ansættelse i den berørte medlemsstat, hvilket det tilkommer den forelæggende ret skal efterprøve, kan forringelsen af den beskyttelse, som en sådan begrænset

kategori af arbejdstagere nyder godt af, ikke i sig selv generelt påvirke det beskyttelsesniveau, der i den interne retsorden gælder for arbejdstagere ansat i henhold til en tidsbegrænset ansættelseskontrakt.

45 Det skal desuden bemærkes, at en tidsbegrænset kontrakt ifølge artikel 1, stk. 2, i lovdekret nr. 368/2001 skal være skriftlig, og grunden til at anvende en sådan kontrakt skal fremgå. Ellers har angivelse af datoen for kontraktens udløb ingen virkning. Lov nr. 230/1962 foreskrev blot, at kontraktens varighed skal angives skriftligt, uden at det er nødvendigt at nævne de objektive grunde for indgåelsen, medmindre der er tale om erstatning af en arbejdstager.

46 Som generaladvokaten har anført i punkt 54 i forslaget til afgørelse, skal ændringen af den i hovedsagen omhandlede lovgivning vurderes på baggrund af alle de beskyttelsesforanstaltninger, som denne lovgivning forskriver med henblik på at sikre beskyttelsen af de arbejdstagere, som har indgået en tidsbegrænset kontrakt, såsom de foranstaltninger, der skal forhindre misbrug hidrørende fra anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, og foranstaltninger, som har til formål at forbyde forskelsbehandling af de arbejdstagere, der har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt.

47 Heraf følger, at sådanne ændringer som de i hovedsagen omhandlede af en national lovgivning ikke udgør en »sænkning« af det generelle niveau for beskyttelse af personer med tidsbegrænset ansættelse i den forstand, som er omhandlet i rammeaftalens § 8, stk. 3, når de vedrører en begrænset kategori af arbejdstagere, der har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, eller når de kompenseres gennem vedtagelsen af andre beskyttelsesforanstaltninger, hvilket det tilkommer den nationale ret at efterprøve.

48 Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at rammeaftalens § 8, stk. 3, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, hvormed arbejdsgiverens pligt til i tidsbegrænsede kontrakter, der er indgået for at erstatte fraværende arbejdstagere, at angive navnene på disse arbejdstagere og grundene til, at de skal erstattes, er bortfaldet, og i hvilken det blot er foreskrevet, at sådanne tidsbegrænsede kontrakter skal være skriftlige og angive grunden til at indgå sådanne kontrakter, for så vidt som disse nye vilkår kompenseres gennem vedtagelsen af andre beskyttelsesforanstaltninger, eller når de blot vedrører en begrænset kategori af arbejdstagere, der har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, hvilket det tilkommer den nationale ret at efterprøve.

Det andet spørgsmål

49 Med det andet spørgsmål spørger den forelæggende ret nærmere bestemt, om den i henhold til EU-retten er forpligtet til at undlade at anvende en national lovgivning, såsom lovdekret nr. 368/2001, hvis dette er i strid med rammeaftalens bestemmelser, og om den i tilfælde af et bekræftende svar skal anvende artikel 1 i lov nr. 230/1962.

50 Herved skal der henvises til Domstolens tidligere udtalelse om, at rammeaftalens § 8, stk. 3, ikke opfylder betingelserne for at være umiddelbart anvendelig. For det første vedrører § 8, stk. 3, nemlig kun medlemsstaternes og/eller arbejdsmarkedets parters »gennemførelse« af aftalen, idet det påhviler disse at gennemføre aftalen i national ret, hvorved der ved gennemførelsen heraf gælder et forbud over for medlemsstaterne og/eller arbejdsmarkedets parter mod at begrunde en sænkning af det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagerne i nødvendigheden af at gennemføre rammeaftalen. For det andet indebærer rammeaftalens § 8, stk. 3 — idet den ifølge sin ordlyd blot forbyder en sænkning af »det generelle niveau for beskyttelse af arbejdstagerne

på det område, der omfattes af [aftalen]« — at kun en nedsættelse af et omfang, der er egnet til generelt at påvirke de nationale bestemmelser om tidsbegrænsede ansættelseskontrakter, kan henføres under bestemmelsens anvendelsesområde. Borgerne kan imidlertid ikke af et sådant forbud udlede rettigheder, hvis indhold er tilstrækkeligt klart, præcist og ubetinget (dommen i sagen Angelidaki m.fl., præmis 209-211, og Koukou-kendelsen, præmis 128).

51 Det påhviler imidlertid de nationale retsinstanser i videst muligt omfang at fortolke national ret i lyset af den omhandlede rammeaftales ordlyd og formål, for at det med aftalen tilsigtede resultat fremkaldes og for dermed at handle i overensstemmelse med artikel 288, stk. 3, TEUF. Denne forpligtelse til overensstemmende fortolkning vedrører alle de nationale bestemmelser, hvad enten de er ældre eller yngre end den omhandlede rammeaftale (jf. analogt dommen i sagen Adeneler m.fl., præmis 108, og dom af 19. 1.2010, sag C-555/07, Kücükdeveci, Sml. I, s. 365, præmis 48).

52 De nationale retsinstansers forpligtelse til at henvise til indholdet af en rammeaftale, når de fortolker og anvender de relevante nationale retsregler, begrænses ganske vist af almindelige retsgrundsætninger, herunder om retssikkerhed og om forbud mod tilbagevirkende kraft, og den kan ikke være grundlag for en fortolkning contra legem af national ret (jf. analogt dommen i sagen Adeneler m.fl., præmis 110).

53 Princippet om overensstemmende fortolkning kræver ikke desto mindre, at de nationale retsinstanser gør alt, hvad der henhører under deres kompetence — idet de tager den nationale lovgivning i dens helhed i betragtning og anvender fortolkningsmetoder, der er anerkendt i denne ret — for at sikre den fulde virkning af den omhandlede rammeaftale og for at nå et resultat, som er i overensstemmelse med det, der tilsigtes hermed (jf. analogt dommen i sagen Adeneler m.fl., præmis 111).

54 Som generaladvokaten har anført i punkt 68 i forslaget til afgørelse, medfører pligten til overensstemmende fortolkning ikke, at nationale bestemmelser, som ikke i formel henseende er både indholdsmæssigt og tidsmæssigt gyldige og relevante, skal finde anvendelse i den sag, som verserer for den forelæggende ret.

55 Følgelig skal det andet spørgsmål besvares med, at eftersom rammeaftalens § 8, stk. 3, ikke har direkte virkning, er den forelæggende ret ikke, i tilfælde af at den konkluderer, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning er uforenelig med EU-retten, forpligtet til at undlade at anvende lovgivningen, men i stedet i videst muligt omfang forpligtet til at foretage en direktivkonform fortolkning af de nationale bestemmelser i forhold til direktiv 1999/70 og dette på en måde, der er i overensstemmelse med rammeaftalens mål.

Sagens omkostninger

56 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

1) § 8, stk. 3, i rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der blev indgået den 18. marts 1999 og er indeholdt i bilaget til Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP, skal fortolkes således, at den ikke

er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, hvormed arbejdsgiverens pligt til i tidsbegrænsede kontrakter, der er indgået for at erstatte fraværende arbejdstagere, at angive navnene på disse arbejdstagere og grundene til, at de skal erstattes, er bortfaldet, og i hvilken det blot er foreskrevet, at sådanne tidsbegrænsede kontrakter skal være skriftlige og angive grunden til at indgå sådanne kontrakter, for så vidt som disse nye vilkår kompenseres gennem vedtagelsen af andre beskyttelsesforanstaltninger, eller når de blot vedrører en begrænset kategori af arbejdstagere, der har indgået en tidsbegrænset ansættelseskontrakt, hvilket det tilkommer den nationale ret at efterprøve.

2) Eftersom rammeaftalens § 8, stk. 3, ikke har direkte virkning, er den forelæggende ret ikke, i tilfælde af at den konkluderer, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning er uforenelig med EU-retten, forpligtet til at undlade at anvende lovgivningen, men i stedet i videst muligt omfang forpligtet til at foretage en direktivkonform fortolkning af de nationale bestemmelser i forhold til direktiv 1999/70 og dette på en måde, der er i overensstemmelse med rammeaftalens mål.

Underskrifter